

4113

323 . 15 (=3) (497 . 12)

19480311

COBISS •

Mi in naši »Nemci«

Maribor 1928

Izdala in založila Narodna Odbrana,
odgovarja Radoslav Knaflič, Maribor

Mi in naši »Nemci«

Maribor 1928

**Izdala in založila Narodna Odbrana,
odgovarja Radoslav Knaflič, Maribor**

»Nemica«
Mi in naši

4113

311 / 48

Maribor 1928

Uvod.

Deset let je minulo po našem osvobojenju, po ustvaritvi svobodne Jugoslavije, in v spominu se je med tem zabrisalo marsikako gorje, ki smo ga prestali v dobi tisočletnega avstrijsko-nemškega gospodstva nad nami. Med tem pa je do-rastla mladina, ki ni bila zavestno doživela one dobe in ki na splošno ne ve, iz kakih muk je vznikla naša svoboda.

Tekom teh desetih let pa naši nekdanji tlačitelji niso mi-rovali. Dočim se je večina, ki jo je tvorilo uradništvo, po pre-vratu razbežala, je ostalo nekaj naseljencev, ki so si bili ustva-rili trajne temelje, podjetja, posestva, obrti. Spočetka so mol-čali, ko da bi jih ne bilo, pozneje pa, ko so videli, da jim ne vračamo zlo za zlo, so pokazali zopet svoje stare rogove. Začeli so se organizirati v politične stranke, prirejati javne nastope, njih glasilo »Cillier Zeitung« pa je začelo rvati zo-per nas. Tukajšnji Nemci imajo sicer vse one pravice, ko vsak drugi naš državljan, izvršujejo vse poklice, rabijo dejansko povsod svoj jezik in imajo ob zadostnem številu učencev celo svojo šolo — pa so vendar začeli kričati v svet, da so za-tirani! V zadnjem času je to kričanje očitno organizovano.

Dne 5. aprila 1928 je izšel v uglednem berlinskem dnev-niku »Germania« članek drja. Camilla Morocuttija o šolski mizeriji Nemcev v Sloveniji, ki na neverjetno potvorjen način piše o razmerju med Nemci in Slovenci.

V založbi »Deutscher Schulverein« v Gradcu je izšla za-četkom letošnjega leta brošura o Nemcih na Spod. Štajerskem od drja. Avg. Plachkyja, ki opisuje, kak raj smo imeli poprej mi, kako smo Nemce o prevratu prevarili in kako jih sedaj zatiramo.

V Nemčiji je izšla v letošnji jeseni knjiga Grossdeutsch-land—Großsüdslawien zopet od drja. Camilla Morocuttija, ki

po sofizmih, žaljivih izpadih in neresničnih podatkih o nas nima para v novi politični književnosti in je prava zakladnica potvorb, neresnic in žalitev za nas.

Dne 7. septembra 1928 je objavil dr. Georg Grassl v graški »Tagesposti« št. 248 članek o nemštvu v Sloveniji, kjer skladno s prej imenovanima brez sramu piše, da postopamo mi z našimi Nemci kakor italijanski fašisti z Nemci in Slovenci, da, celo trditi si upa, da smo mi bili fašistom vzor za njih zatiralne metode!

Človeka popade sveta jeza, ko to bere; ako pa čuje, da je dr. Morocutti zdravnik v javni naši službi, dr. Grassl pa narodni poslanec v naši skupščini, da torej lastna državljana iz tako uglednih položajev v inozemstvu tako pljujeta na narod, ki ju živi, potem si tega ne more drugače razlagati kakor s tem, da ti ljudje streme za našim uničenjem, pri čemur jim je sveto vsako sredstvo!

Toda le oni, ki ve, kako smo živeli pod ljudmi Morocuttijev in Grasslov, si bo mogel ustvariti pravično sodbo. Naša mladina ne pozna dovolj preteklosti, da bi gonjo teh ljudi mogla primerno obsoditi in naše preprosto in kmečko ljudstvo ne more slediti teku dogodkov tako, da bi si moglo ustvariti samo dovolj jasno sliko. Pa tudi vsem drugim bo pregled o teh vprašanih koristen. Da tedaj ne bi kdo dvomil nad nečuvveno in po političnih ciljih nekaterih prikrojeno gonjo te izgubljene peščice nekdanjih oblastnežev in da bi vsakdo lahko spoznal, zakaj nam je še vedno treba stati ob braniku naših narodnih, sedaj državnih interesov zoper te nemške politične pustolovce, je treba, da se spomnimo, kako so ravnali z nami nekoč in da vsaj malo pokažemo, kako skušajo zoper nas pred svetom postopati danes. Pri tem naglašamo, da se obračamo le zoper te ljudi, ki hočejo ohraniti med nami svojo oblast, zoper hujskače in laži-voditelje, da se klanjamo pred nemško kulturo in si želimo prijateljstva z velikim nemškim narodom.

Zato bodi ta knjižica posvečena mladini, upu našega naroda in njegovemu jedru, preprostemu in kmečkemu ljudstvu.

V Mariboru, na dan proslave desetletnice osvobojenja, dne 1. decembra 1928.

Narodna Odbrana.

Narod in narodnost.

Narod je nekaj svetega. Pripadnost k določenemu narodu je človeku prirojena kakor skupnost rodbine, je tedaj sveta dedščina dedov. Narod je skupnost usode in krvi. Otrok si ne izbira naroda, ne rodbine, ne more nič za to, da ga je n. pr. rodila slovenska mati, da je član slovenske rodbine, da je vzgojen v slovenskem duhu in jeziku in da mu je slovenski narod dal vso duševno in telesno izobrazbo.

Vsak narod obstoja zato, da vrši neko nalogo, svoje poslanstvo v človeški skupnosti. Zato je njegova prva pravica, da brani svoj obstoj, svojo posest, ki si jo je pošteno pridobil in da ohrani svoj narodni jezik in svojo svobodo. Te pravice so naravne pravice, ki so dane vsakemu narodu od Stvarnika.

Ne le pravica, ampak tudi dolžnost je vsakega pripadnika naroda, da svoj narod brani, da z njim sočuvstvuje, zanj deluje in se bojuje, da razvija in čuva dedščino naroda: jezik, književnost, šege, običaje in vso narodovo kulturo. Narod, ki se te dolžnosti ne bi zavedal, ni vreden, da obstoja, ker ruši tisti naravni red božji, po katerem mora človeštvo v pestri narodni kulturi izražati svoje vrednote. Te dolžnosti izvirajo od višje božanske zapovedi, ki hoče, da narodi žive kot krvne in življenske zajednice po svojih od zgoraj danih zakonih.

Ker so narodovi člani udruženi v sveti skupnosti krvi in življenja, je nemogoče izstopiti iz te zajednice, kakor ni mogoče, otresti se krvne vezi rodbine. Otroci se rodijo v rodbini in narodu in nikdar ne morejo reči, da jim ni mar te skupnosti. Ne morejo nikdar dejstva rojstva svojega v narodu in rodbini zanikati in nihče tega ne more predrugačiti. Zato pa se tudi nikoli ne morejo izogniti dolžnostim do svojega naroda. Kdor pa bi svoj narod zatajil, bi to sicer na zunaj lahko storil, v duši in očeh naroda in vsega sveta pa bi se mu vtisnil sramotni

pečat narodnega izdajstva, ki se nikdar ne da izbrisati. Naziranje, prepričanje, mišljenje, čuvstvovanje, vse to se v človeku lahko spremeni, ker je pridobljeno, nikoli pa se ne more spremeniti narodnost, ki je prirojena in privzgojena.

Bistven znak narodne pripadnosti je v prvi vrsti jezik, v katerem so govorili dedi, v katerem si govoril ti prve besede, v katerem te je učila moliti mati in s katerim si stopil v razmerje do sveta. Jezik ni nastal iz računskih razlogov, da bi se ljudje med seboj razumeli v svojih poslih. Jezik je izraz srca, izhaja iz iste korenine kakor ljubezen, navdušenje, veselje in žalost. Zato more človek le v svojem jeziku prav peti, ker le njegov jezik je izliv njegovega srca in izraz njegove duše. Jezik je organsko zraščan z duševnostjo naroda. V narodnem jeziku so ohranjena najlepša in najboljša izročila prednikov. To je narodna jezikovna kultura, njegove pravljice, pesmi, junaški spevi. Poslovne knjige in trgovski papirji so se izgubili, tisti stari spomeniki pa, ki so nastali iz ljubezni, občudovanja in navdušenja, ne bodo nikdar izginili. Jezik je vez, s katero se združijo pridobitve narodove v trajen zaklad. Jezik ga zopet združuje z narodom, je srčna vez med udi istega narodnega telesa, je vez z vsemi velikani naroda, ki omogoča, da vživaš njihova dela.

Razen jezika nam je narod dal svojo vedo, vzgojo in prosveto, ki nosi narodov pečat. Slovenska narodna vzgoja je le ena, ako jo zapravimo, smo zapravili nenadomestljiv biser v kulturi človeka. Čim smo uživali te sadove naroda, smo privezani nanj tudi po načinu našega mišljenja, čuvstvovanja in duševnega življenja.

Vsak narod ima svojo zemljo, na kateri živi, sveto grudo prednikov, na kateri so delali, umirali in kjer so njihovi grobovi. Ako narod to svojo zemljo izgubi, je izgubil tla pod seboj, je postal brezdomovinec, najemnik in hlapec, ki se ne more svobodno izživljati, temveč se mora slepo pokoriti volji tujega gospodarja. Zemlja je zunanji videz narodne pripadnosti, ki pa je tako čvrst, da veže človeka na sebe z gorko ljubeznijo in neutešljivim hrepenenjem.

Jezik, vzgoja, prosveta, zemlja — vse to določi vsakemu človeku narodnost, ta narodnost pa mu nalaga pravice in dolž-

nosti, ki izvirajo iz narodne pripadnosti, kakor smo jih omenili gori. — — —

Vseh teh svetih pravic in dolžnosti do naroda pa niso mogli in smeli izpolnjevati naši predniki.

Ta sveta načela nikoli niso bila sveta onim Nemcem, ki so prebivali med nami. Dočim so nas od onih dob, ko so prišli med nas, obvladovali, živeli in bogateli od našega dela in se vedno bolj širili po prvotno našem ozemlju, so začeli v osemdesetih letih prejšnjega stoletja načelno, sistematično ponemčevanje. Hoteli so ustvariti nemški most do Adrije. V to svrhu so poteptali vsa ona načela, ki so uvodoma označena. Gospodarsko šibke Slovence so podkupovali, da so se izdajali za Nemce in delali Nemcem v prid; otroke so lovili v nemške šole in jih vzgajali za Nemce; izdajali so slovenske časopise, ki so pisali za nemško korist in proti slovenski narodnosti; nastavljali so nemške uradnike, od slovenskih zahtevali zatajitev narodnosti in kupovali slovensko zemljo. Jasno je: da tako pridobljeni naši ljudje niso mogli postati Nemci, čeprav so govorili nemški, delali za nemštvo in preganjali Slovence. Naš narod sam jih je imenoval nemčurje. Nemci so s tem postopanjem ravnali zoper delo svojih največjih mož, ki so proglasili, da je prost razvoj vsakega naroda podlaga za razvoj obče človeške kulture.

Toda tudi moralno opravičilo so skušali najti za svoje nasilno in nekulturno divjanje. Iznašli so svojevrstna merila za ugotovitev narodnosti. Določili so pri ljudskem štetju »občevalni jezik« za pravilo, ki določaj narodnost. S tem so vsi nemčurji seveda pripadli k nemški narodnosti; pa še več! Slovenska dekla, hlapec in delavec v službi nemškega gospoda in njegovih nemških uradnikov so morali ves dan lomiti nemški. Slovenski uradnik v avstrijski državni službi je uradoval nemški. Vse te naše ljudi so šteli za Nemce! Tako so umetno ustvarjali statistike, ki so govorile svetu o številčni premoči Nemcev v slovenskih deželah in gradili most nemštva do Adrije!

Tako so pojmovali narod in narodnost, svete pravice in dolžnosti, ki izvirajo iz njega, kadar je šlo za politične cilje in nemško gospodstvo onih, ki se v borbi za dozdevne manjšine

postavljajo na vzvišeno stališče mednarodne morale, človeške pravičnosti in se bore zoper nasilje!

Ali moti se, kdor bi mislil, da jih je prevratna doba iztrepala in da jim res gre za te velike, etične dobrine. Nemci in ostanki nemičurstva v Sloveniji so gospodarsko še močni, zlasti v mestih. Denar je sveta vladar, zakaj ne bi, kot nekoč, še veljal njihov upliv, ki jim je zidal tovarne in bele zidanice? Zato so se oprijeli gesla manjšine, ki igra danes precejšnjo mednarodno vlogo in pod tem geslom, a na star način delajo dalje za svoje gospodarske koristi. Zopet so našli svoje merilo za ugotovitev narodnosti. Izmislili so si, da odločuj pri tem »pripoznanje« vsakega pojedinca, h kateri narodnosti se prišteva. To proglašča dr. Morocutti v svoji uvodoma navedeni knjigi na strani 24. Ko se sicer postavlja na nekak prestol mednarodne pravičnosti, ga ni sram, proglasiti načelo, po katerem je vsakdo lahko danes Slovenec, jutri Nемец in pojutrišnjem Italijan!

In vendar imajo svoje uspehe! V mariborski oblasti je še mnogo takih, ki imajo svoje korenine v oni dobi, ko je bilo lahko prodati svojo narodnost za skledo leče in dobiti veliko čast, veljati za Nemca. Taki ljudje imajo otroke, ki danes kajpada uradno štejejo za Slovence. Nemci bi si radi priborili nemške razrede, ker pa nimajo dovolj nemške dece za to, bi jim naj pomagalo »pripoznanje«! O priliki volitev v narodno skupščino leta 1927. se je Nemcem na ta način posrečilo v čisto slovenskih krajih pridobiti glasove za nemško stranko. Torej: Stariši naj izbero otroku narodnost, agitator nezadovoljnežu, gospodar od njega odvisnim — pa si seveda lahko spet mirna, ljuba nemška domovina . . .

Tako se blatijo sveta načela narodnosti v delih in besedah ljudi, ki pri nas zastopajo nemško manjšino. Kadar je šlo za Slovence, sta bila tem Nemcem narod in narodnost poceni blago, saj jim je bilo vse prav, samo da so si utrjevali svojo oblast. Zato tudi danes v vsej manjšinski politiki Nemcev v Sloveniji njihovim ostankom ne gre za drugo kot za rešitev nekdanjega mogotstva, vir bogastva, kar je njih končni cilj. To je njih narod in narodnost!

Spomeniki sramote.

Ko so Nemci začeli izvajati svoj načrt o nemškem mostu do Adrije in o naglem in temeljitem ponemčevanju naših dežel, tega niso delali le radi prazne slave, ampak zato, ker so vedeli, da jim bo to gospodstvo donášalo koristi. To bi bil načrt za neke vrste kolonijo, ki prinaša velikim državam silne vire bogastva. Zlasti dohod do Adrije je bil truda in žrtev vreden. Umazani so tedaj bili nagibi umazanega dejanja. Na tej svoji poti do Adrije so si pa v zgodovini postavili spomenike sramote, ki bodo poznim rodovom vzgled in opomin, kako daleč zagazijo ljudje, tuje zemlje in bogastva požrešni, čeprav so del naroda z veliko kulturo. **Ti spomeniki sramote pa so obenem dokazi za silno odpornost in zavednost slovenskega naroda, ki si je znal zoper njih voljo priboriti od Nemcev kulturnih osnov, izgraditi na njih svojo kulturo proti nasilju in varovati svojo narodno samobitnost zoper ponemčevanje.**

Z mrzlično naglico, od vseh strani, z vsemi sredstvi so se zagnali zoper nas v imenu avstrijske države in različnih organizacij. Šolstvo, uradi, postavodaja, celo vojaštvo, vse to je pomagalo. Pa prepustimo tu besedo izkušenemu narodnemu borcu, ki postavlja v naslednjem nekaj najbolj značilnih spomenikov sramote:

»Ko so Slovenci v Ptujju ustanovili svojo čitalnico, je bilo vse mesto v slovenskih zastavah. Vse ugledne ptujske rodbine so se udeležile dotične slavnosti. Nemci niso mogli še nikjer dokazati svoje premoči. Bilo jih je premalo. Le ko smo dobili ustavo, se je začelo sistematično raznarodovanje spodnještajerskih Slovencev. Največja nesreča Spodnje Štajerske je bila, da je prišla pod oblast nestrpne nemške, buržoazijske deželne večine. Pri Kranjcih je bilo drugače. V deželnem zboru in deželnem odboru so imeli še dokaj opore, s katero so se ustavljali nemškemu vplivu. Mi pa smo bili leta in leta pod nadvlado deželne nemške večine, ki nas je sistematično ponemčevala. Dežele pa so imele na zakonodajo v svojih samoupravah velik vpliv osobito na šolstvo. Zato je bil upravičen v zadnjih letih pred vojno naš vojni klic: »Proč od Gradca!« Kdor to upošteva, bo razumel, zakaj smo zaostali v narodnem mišljenju. Na

hiši graškega deželnega zbora so bile za nas zapisane besede: »Slovenec! Če hočeš tu noter, pusti vse upanje zunaj!« Pritisk iz Gradca je bil velik, na Dunaju pa smo dobili tudi malo svojih pravic. V državnem zboru niso bili Slovani edini, akoravno smo imeli večino. Pesnik je pel o naših predvojnih razmerah: Pri nas se črn zagrinja mrak, nebo zastira gost oblak, in zvezde ni nobene.

a) Najhujše so nas raznarodovale šole. Naša meja se je vedno bolj krčila, ker so bile ob meji same nemške šole. Meja med slov. Spod. Štaj. in nemškim Štaj. je šla od Radgone ob Muri do Ernoža, od tam proti Arnovžu do Ivnika in naprej po cesti čez Soboto do Labuda. Akoravno je bilo v teh krajih ob meji še začetkoma ustavnega življenja precej Slovencev, so bile šole izključno vse nemške. V Radgoni je bila takrat polovica Slovencev, v Apačah ena četrтина, na Sladkem vrhu ena tretjina, v Spielfeldu dve petini, v Lučanah dve tretjini. Sobota je bila skoraj izključno slovenska.

Diarij graških jezuitov poroča, da je bil l. 1752. misijon v Arnovžu in Lučanah. V Arnovžu se je pridigovalo slov. in nemški, v Lučanah pa samo slovenski. Tu so ginevali Slovenci kot sneg pod toplimi solnčnimi žarki. Tudi v cerkvi, kakor moramo žalibog omeniti, niso imeli Slovenci tistih pravic, ki bi jih bili morali imeti. Sploh pa so bili kraji med Dravo in slov.-nemško mejo najbolj izpostavljeni ponemčevanju. Takozvana dravska dolina je bila skoraj čisto ponemčena. Imela je skoraj izključno nemške šole. Nemška šola je bila v Razvanju, kjer sta bili dve tretjini Slovencev. Naša mesta in trgi so imeli samo nemške šole, tako Maribor, Celje in Ptuj. Slovenci so bili prisiljeni pošiljati otroke v nemške šole. Tako se je dogajalo, da so bili starši Slovenci, otroci pa janičarji. In druge šole so bile utrakvistične, slovensko-nemške, ki so bile najhujše ponemčevalnice. Otrok se ni naučil ne slovenski, ne nemški; bil je nemškutar, ko je izstopil iz šole. Tega se je zavedal, če je izstopil iz šole, da je Slovenec ničla, Nемец pa vse. Te šole je vlada pospeševala, akoravno jih je prepovedoval § 19. avstrijskega osnovnega zakona, ki se je tako lepo glasil: »Vsi narodi države imajo enako pravico. Vsak narod ima nedotakljivo pravico, gojiti in likati svojo narodnost in svoj jezik. Ravno-

pravnost vseh v deželi navadnih jezikov v šoli, v uradih in javnem življenju se od države priznava. V deželah, kjer prebiva več narodov, naj se javna učilišča ustanove tako, da se nudi vsaki narodnosti zadostnih sredstev, izobraževati se v svojem jeziku, ne da bi bil kdo prisiljen, učiti se drugega deželnega jezika.« Najvišje upravno sodišče na Dunaju je na pritožbo jareninske občine z dne 21. junija 1907. proglasilo, da more po zakonu na splošni ljudski šoli biti samo en učni jezik, drugi deželni jezik pa le učni predmet. V utrakvističnih šolah se je pa že od 2. šolskega leta poučevalo v nemškem jeziku. V Konjicah je bila razen samo nemške šole, tudi slov.-nemška, na kateri pa so bili skoraj vsi učitelji nemškega mišljenja. Prišel je od zloglasnega dež. šol. nadzornika Linharda ukaz, da mora biti od 2. šolskega leta naprej učni jezik nemški. Otroci so se torej morali v 1. razredu toliko nemški naučiti, da so lahko v 2. šolskem letu sledili nemškemu pouku. To si je mogla izmisliti le fanatična nemška glava. Take šole so bile za otroke prave mučilnice. Kjer je bil res narodni slov. učitelj, je še šlo; pa ti so bili veliki narodni mučeniki. Mnogi niso imeli trdne hrbtenice, vklonili so se, ker je bil režim takšen. Slov. narodni učitelj ni nič veljal, ni prišel naprej, nemškutar pa je bil vse, če je bil tudi slab pedagog. Nemškutar je smel vse storiti, narodni učitelji pa so bili vedno v disciplinarni preiskavi. Nemškutarsko navdahnjenega učitelja je vse od zgoraj štiti. Okrajni šolski nadzornik ga je na vse načine zagovarjal. Težavne so bile v tem oziru naše razmere. Če so postave še tako govorile za nas, gazili so jih odločilni faktorji. Če je slov. okrajni šolski svet ali pa krajni še tako kaj pametnega sklenil, je obrnil deželni šolski svet vse v prid Nemcem. Če sta slov. občinski odbor in slov. krajni šolski svet prosila za slovensko šolo, se je reklo: Ta dva faktorja ne odločujeta. Če pa je prišel glas iz ljudstva proti nemškutarski šoli, se je zopet reklo: Občina mora tukaj govoriti, če je bila slučajno v nemških rokah. Seveda, če so pa Nemci prosili za nemško šolo, pa so hitro dobili dovoljenje, če se je za njo tudi oglasila samo majhna peščica. Včasih je prišlo celo do plebiscita, pa so nemški in nemškutarski hujskači tako prestrašili ljudstvo, da ni prišla pri plebiscitu ljudska volja do veljave. V Studencih pri Mariboru,

kjer so bili sami slov. delavci, so hoteli slov. krogi malo pred vojno postaviti slovensko šolo. Nemci so pa slovenske starše tako terorizirali, da se je le 16 staršev s 25 otroki upalo javiti pred komisijo za slovensko šolo, 52 staršev pa si ni upalo priti v občinsko pisarno radi nemškutarskega terorizma. In kaj so si upali nemški učitelji! Neki učitelj Schuster v Studencih pri Mariboru se je pred otroci v šoli izrazil: »Jaz grem rajši z Nemci v pekel, kakor s Slovenci v nebesa«. Pljunil je in rekel: »Pfui Teufel, windische Hunde!«

Preidimo še na druge šole! Spod. Štaj. ni imela niti ene slovenske meščanske šole. Nazadnje so nam bili obljubili eno v Žalcu. Nemci pa so imeli v vsej deželi 35 meščanskih šol; samo na Spod. Štaj. jih je bilo šest. In vendar je bila večina teh otrok slovenskega pokolenja. Samo na deški meščanski šoli v Celju, ki je slovela kot ponemčevalnica, je bilo leta 1909. 67 Slovencev in 68 Nemcev.

Niti ene slovenske gimnazije nismo imeli. V Mariboru in Celju smo imeli nazadnje za nižje gimnazijce vzporednice. V teh se je učil samo verouk, latinščina in matematika v narodnem jeziku. Radi slovenskih vzporednic v Celju je padlo leta 1897. celo Badenijevo ministrstvo, in vsa Avstrija se je v svojih temeljih pretresla. Večina učencev je bila na spodnještajerskih gimnazijah slovenske narodnosti; pa vse so vzgojevali v nemškem duhu.

Edina realka v Mariboru je bila ponemčevalnica prve vrste. Pod vladno zaščito so imeli na tej realki študentje svoje nemško bojno društvo »Wölsung«. Kdor ni bil član tega društva, je bil na zavodu nemogoč. Še tistih par Slovencev, ki so obiskovali ta zavod, so nam ponemčili. Zato nismo imeli skoraj nobenih slovenskih geometrov, inženirjev in elektrotehnikov. Strogo se je varoval nemški značaj tega zavoda.

In moško učiteljišče je bilo bolj nemško kakor slovensko. Par let pred vojno so Nemci še ustanovili v Mariboru nemško žensko deželno učiteljišče, ki je imelo edini namen, izpodriniti slovenske učne moči.

V Mariboru je bila sadjarska in vinarska šola. Na tej, katero so obiskovali skoraj izključno Slovenci, ni bila slovenščina učni predmet. Še slovenski govoriti niso smeli fantje med

seboj. Strokovne knjige so bile vse nemške. In druge strokovne šole, trgovske, obrtne i. dr. so bile vse nemške. Knjige so bile popolnoma nemškega duha. V raznih knjižnicah je bilo samo prusko blago, polno pruskega duha.

b) Drugi faktor, ki je Spod. Štajer sistematično ponemčeval, je bilo uradništvo. Pri političnih uradih so bili Slovenci bele vrane. Slovenec ni mogel izhajati. Če je udarjal na nemško struno, je še šlo. Če pa je bil količkaj zaveden, so ga imeli Nemci za narodnega hujskača, in ni napredoval. Pri glavarstvih smo imeli do zadnjega časa nemške barone in grofe. Ti ljudje niso znali ničesar drugega, kakor širiti nemški duh. Pritiskali so na okrajne zastope in občine, da so morale nemškutariti. Koliko bojov je prestala n. pr. jareninska občina, da je izbojevala slovensko uradovanje. Koliko se je morala v tem oziru boriti slavna občina Kokarje v Savinjski dolini!

Še hujše je bilo pri sodiščih. Tu Slovenec ni našel pravice. Še zagovarjati se ni smel v svoji materinščini. Protokoliralo se je vse nemški. Tu in tam, če katera stranka ni razumela prav nič nemški, se je v slovenskem jeziku na kratko povedalo, za kaj gre. Malo strahu so še imeli pred slovenskimi advokati. Vedno se je vprašalo pred začetkom razprave: »Ali znate nemški?« Če je stranka le količkaj znala nemški, se je izključno razpravljalo nemški. Če je znan narodnjak prišel kot obtoženec pred sodišče, je navadno izgubil, če je bil še tako nedolžen. Nemški sodniki so komaj čakali, da ga obsodijo. Če je narodnjak tožil, je izgubil, četudi je bila pravica na njegovi strani. »Slov. gospodar« je pred poroto v Mariboru bil vedno obsojen, seveda skoraj vedno po krivici. Akoravno je bil Spod. Štajer skoraj popolnoma slovenski, so bili sodniki večinoma Nemci ali nemškutarji. V zadnjem času je bilo za narodnega Slovenca sploh izključeno, da bi dobil na Spod. Štaj. kako samostojno sodnijsko mesto. Leta 1897. je bilo na slov. Štajerskem na okrajnih sodiščih 20 sodnikov in svetovalcev in izmed teh je bilo le 6 Slovencev; adjunktov je bilo 31, Slovencev le 13. Na okrožnem sodišču v Celju je bil leta 1897. med 15 sodniki le en edini Slovenec, in še ta je bil samo svet. tajnik. Sodiščni okrog pa je štel 197.693 Slovencev in 11.122 Nemcev (po uradnem štetju!!) Razmerje med slov. in nem.

sodnijskimi uradniki je bilo tik pred vojno sledeče: Pri okrajnem in okrožnem sodišču v Celju so bili Nemci predsednik in 7 nadsvetnikov, 2 sta bila Slovenca. Od 4 okrajnih sodnikov sta bila 2 Slovenca, od 3 sodnikov en Slovenec. Pri okrajnih sodiščih na deželi je bilo 14 Nemcev in 13 Slovencev. Pri okrajnem in okrožnem sodišču v Mariboru so bili Nemci: predsednik, 9 nadsvetnikov in svetnikov, vsi okrajni sodniki in 2 sodnika; med Slovence se sme šteti 6 svetnikov in nadsvetnikov in 1 sodnik.

Avstrijska vlada je dajala zaporedoma postave, da je slovenščina pri sodiščih enakopravna z nemščino. Izdajali so se ukazi, da bi morali biti za Slovence slovenski sodniki (18. aprila 1882), da bi se moralo za Slovence slovensko razpravljati, da bi se morali sodniki posluževati slovenskih tiskovin, da bi morali pečati biti vsaj dvojezični itd. Take postave so se izdajale osobito v 60. letih: 15. maja 1862, 20. oktobra 1866, 5. septembra 1867, 10. januarja 1889; ali po teh postavah se ni nikjer ravnalo. Koliko justičnih umorov se je zgodilo radi teh razmer pri naših sodiščih! Poslanec dr. Gregorec je povedal tak slučaj leta 1897. v državni zbornici: Pri okrožnem in porotnem sodišču v Celju je bil neki fant obtožen, da je svojo mater ubil. Vsa obravnava se je vršila v nemščini. Fant pa ni razumel nič nemški. Nazadnje so ga obsodili v smrt na vešala. Ko je sodni zbor že odhajal, je fant s strahom vprašal, kaj bo z njim. In takrat mu predsednik slovenski odgovori: »Na gavge prideš!« Fant je bil pozneje pomiloščen, pa je prišel v Karlau pri Gradcu, kjer je revež sedel 5 let, nakar se je oglašil pravi morilec. Stvar se nikjer ni dementirala. Drugi slučaj, ki ga je povedal dr. Verstovšek tudi v državni zbornici, je ta: Na Ptujski gori je bil neki viničar (Bratuš) obsojen, da je svojo lastno hčerko zaklal, spekel in pojedel. Nemškutarški orožniki in sodniki, ki so ga s svojo nemščino čisto zmešali, so ga spravili tako daleč, da je dejanje priznal. Pozneje pa se je tista spečena in pojedena hčerka oglasila iz Novega mesta.

Če so se naši poslanci pritoževali zaradi teh gorostasnih razmer, so jih še na najvišjem mestu zafrkavali. Dr. Gregorec se je pri pravosodnem ministru dr. Gleispachu pritožil, da gornjeradgovski sodnik ne rabi slovenskih tiskovin. Med tem

časom je dobil ta sodnik pljučnico in je umrl. Dr. Gleispach pa se je norčeval iz dr. Gregorca, češ, da je sodnik zaradi tega umrl, ker se je vsled interpelacije preveč razburil, in še resno je to trdil. Lepo mu je odgovoril poslanec: »Gospod grof! Siromaki smo, ali pod našimi hodnimi srajcami bijejo srca, ki za pravičnost plamtijo in trdno zaupajo v Onega, ki bo pravičen nam, pa tudi vam!«

Slično je bilo pri davkariji. Ker so še radi sprejemali naše težko zaslužene novce, si še slišal tu kako slovensko besedo. Posebno nižji uradniki, kakor n. pr. eksekutorji, so znali slovenski, da so lažje rubili slovenskega kmeta. Slovenske tiskovine smo dobivali, če smo jih zahtevali.

Na pošti je tudi bilo tako. Dvojezične tiskovine so bile v kakem skritem kotu. Če si jih strogo zahteval, si bil denunciiran kot narodni hujskač in ta žig si nosil vse življenje. Če smo pismu dali slovenski naslov na kak domači slovenski kraj, je pismo romalo v Ameriko ali v Francijo.

Najhujša ponemčevalnica pa je bila južna železnica. Tu tudi z ostrim nastopom nismo dosegli ničesar. Vedno prepirati se pa človek tudi ni mogel. Uradniki na postajah so bili po veliki večini Nemci in nemškutarji. Naslova za kako pošiljatev nisi smel napraviti v materinščini. Tiskovine so bile izključno nemške. Če smo zahtevali vozni listek v materinščini, so bile vsikdar velike sitnosti. Nič boljše ni bilo po deželskih železnicah (Spielfeld—Ljutomer, Poljčane—Konjice, Celje—Spodnji Dravograd). Železnica Celje—Velenje, ki teče čisto po slovenski krajini, ni imela niti do zadnjega časa dvojezičnih napisov.

c) Štajerski volilni red je bil tako prikrojen, da je volilo par nemških grofov, nekaj nemškutarskih tovarnarjev in par nemškutarskih veleposestnikov primeroma več poslancev nego kmetske občine. V mestih in trgih nismo mogli nikdar prodreti s svojim kandidatom, ker so po volilnem redu mesta, trgi in okraji bili tako sestavljeni, da so vedno zmagali Nemci. Slovenski trgi in večji kraji pa so bili vrženi h kmetskimi občinam. Pri volitvah pa Nemci niso dosti boljše delali, kakor Madžari na Madžarskem.

č) Pa še vojaštvo! Naši fantje so večinoma služili pri 47. pešpolku, ki je bil skoraj čisto nemški. Tu so se navzeli nem-

škega duha. Marsikateri je prišel kot »feldwebel« domov, znal nemški pisati, postal občinski tajnik in vodil v vsem okraju nemško politiko. To so bili v naši občinski politiki tipični pojavi.

d) Zato pa je Spod. Štajer na zunaj izgledal prav nemški. Po uradnem ljudskem štetju je bilo leta 1900. na Spod. Štajerskem 409.521 Slovencev, 52.716 Nemcev, med temi več kot dve tretjini narodnih renegatov. Javni napisi so bili povsod nemški, ne samo uradni, tudi privatni raznih trgovcev, obrtnikov in tvrdk. Nemško-slovenski napisi so bili redki. Teror je bil v tem oziru velik. Če je hodil človek po teh nemškutarskih trgih in mestih in gledal te napise, je hitro spoznal, da tu ni doma nemški živelj. In kake nesmiselnosti so se brale na teh napisih: Gasthaus zum Kunstmühle und Pondrunktenhandlunk, N. N. Gasthauer und Fleischwirt, N. N., Zotler u. Jermenar itd. In kaka spakedrana imena si čital! Avstrijsko notranje ministrstvo je izdalo ukaz, da se morajo rodbinska imena pisati kakor so pisana v krstni knjigi v oni stari dobi od cesarja Jožefa II. naprej. Pod tem cesarjem so se izrecno slovenska imena ponemčila. Odtod čudno dejstvo, da ima na Štajerskem zelo veliko narodno čutečih Slovencev nemška imena. Iz Goričnika so napravili »Bergmann«, iz Tresoglava »Schüttelkopf«, iz Šabeder »Schönwetter«, iz Mastena »Schirmmaul«, iz Brega »Wregg«, iz Sršena »Seherschön«, iz Karničnika »Karnitschnigg«, iz Vovšeka »Wouschegg« itd. Skratka, mi smo bili popolnoma pod kulturnim, političnim in gospodarskim vplivom Nemcev.

e) Od leta 1861. dalje se je v Avstriji pri postavodaji in tudi v gospodarstvu povsod favoriziralo liberalno-židovsko meščanstvo. To je povsod gospodarsko napredovalo. Ti ljudje so si nakupovali posestva, viničarije in razne pristave. Slovenec je postal odvisen od njih, ker je bil gospodarsko šibkejši, kulturno manj izobražen in recimo, po naravi silno lahkomišljen, tudi deloma manj vztrajen. Pri nas na Spod. Štajerskem je bilo razmerje med Slovenci in Nemci tako, kakršno je bilo pred vojno med Madžari in Slovaki v Požunu. Tujec pride v Požun in vpraša domačina, kdo je tu Madžar in kdo Slovak. Domačin mu dobro odgovori: »Pojdite po mestu, in če boste

videli gospoda s cigaro v ustih, zadaj pa postrežčka s težkim kovčkom na hrbtu, potem je prvi Madžar, drugi pa Slovak. Gospod v kočiji je Madžar, hlapec, ki drži za vajeti, pa Slovak. Gospa, ki v fotelju sedi in zdeha, je Madžarka, postrežkinja, ki odnaša ponočno posodo, pa je Slovakinja.« Gospodarska premoč Nemcev v Avstriji je bila velikanska. Leta 1905. so imeli Nemci v Avstriji 386 hranilnic. Vloge so znašale dve milijardi 985 milijonov 922.107 K, rezerve 244 milijonov 800.461 kron. Vsi drugi narodi Avstrije pa so imeli 169 hranilnic. Vloge so znašale 644,891.529 K, rezerve pa 33 milijonov 799.160 kron. Nemci so imeli 217 hranilnic več, dve milijardi 341 milijonov 30.478 K več in 211,021.301 K rezerv več. Avstro-ogrška banka je imela v Cislaitaniji leta 1902. prometa 48.522.43 milijonov kron. Nemci so imeli od tega 41.599.34 milijonov kron, torej 91%.

K državno-legitimiranemu ponemčevanju pa je še prišlo privatno. Nebroj privatnih društev se je spravilo na popruse-nje Slovencev. Direktiva je šla iz Nemčije. V prvi vrsti moramo omeniti nemški »Šulferajn«. Do 1907. leta je postavil med štajerskimi Slovenci 17 lastnih šolskih poslopij, za 26 šol je dal podporo pri zidanju, 13 šol je vzdrževal sam, otroških vrtecev pa 6. Ni bilo večjega kraja na Spod. Štajerju, da ne bi bil šulferajn kazal svojega pogubonosnega delovanja. Čez 100 šol je gmotno podpiral. Od šulferajna blagoslovljeni kraji so bili: Sladki vrh, Ceršak, Št. Ilj, Maribor, Krčevina-Leitersberg, Radvanje, Razvanje, Pobrežje, Tezno, Studenci pri Mariboru, Pekre, Marenberk, Muta, Vuzenica, Brezno, Vuhred, Sv. Ožbald, Račje, Svečina, Kaplja, Zgor. Kungota, Breg pri Ptujju, Ormož, Ljutomer, Sv. Lenart v Slov. goricah, Slov. Bistrica, Pragersko, Pekel pri Poljčanah, Gaberje pri Celju, Štore, Vojuik, Laško, Hrastnik, Sevnica, Brežice, Polzela, Velenje, Šoštanj, Slov. Gradec, Konjice, Vitanje, Rogaška Slatina in Rogatec. V teh krajih je deloma na lastno iniciativo ustanovil šole, ali pa delal na to, da je z njegovo podporo postala šola čisto nemška. V te šole je lovil slovenske otroke z judeževimi groši. Kupoval je otrokom obleko, šolske potrebščine in dal tudi hrano. Kakor hitro je ustanovil v kakem kraju svojo šolo, je gledal na to, da je šolo kmalu prevzela deželna uprava.

Če so hoteli kje ustanoviti utrakvistično šolo, je prišel hitro šulferajn: s ponudbo, da prispeva toliko in toliko tisočakov za zidavo, če bo šola nemška. Mnoge občine so se dale od judeževih grošev preslepiti. Če šola ni napredovala, če je bilo premalo otrok, je to nemško šolsko društvo naselilo v takem kraju iz raznih sirotišnic nemške, deloma ponemčene otroke, jih dalo na hrano raznim strankam, da so otroci obiskovali nemške mučilnice in strankam dobro plačali. Dohodki šulferajna so znašali 1½ mil. kron letno, in je imelo društvo v zadnjih letih 200.000 članov. Roseggerjev sklad je prekoračil vsoto 3 milijonov. Ta sklad so porabili v veliki meri za nemško šolstvo med Slovenci. Poučevali so na teh šolah samo v nemščini, četudi otroci niso razumeli nič nemški. Značilno je, kar je pisal nemški nadučitelj šulferajske šole v Hrastniku vodstvu šulferajna: »Sramota je, siliti otroka v zavod, kjer ne razume učitelj otroka, otrok pa učitelja ne. Sploh pa ni v Hrastniku nobenega Nemca razen mene.« Prvo, kar je moral otrok, ki je to šolo obiskoval, se naučiti, je bilo: »Ich bin ein ein deutscher Knabe! Ich bin ein deutsches Mädchen!« Naučili se otroci niso nič; samo nemškega duha so se navzeli. Leta 1913. je izdal šulferajn za nemško šolstvo na Spod. Štajerskem 180.525 K. Na občnem zboru nemškega šulferajna leta 1908. v Celovcu se je vobče pevdarjalo, da daje šulferajn največ denarnih sredstev za nemške šole na Spod. Štajerskem. Pri otvoritvi nemške šulferajske šole v Peklu pri Poljčanah je neki govornik na vprašanje: »Kaj je nemški šulferajn na Štajerskem storil?« odgovoril: »Nemškemu šulferajnu se imamo zahvaliti, da še sploh prebivajo Nemci na Spod. Štajerskem.« To društvo pa je vobče podpiralo šolstvo, obrtno, trgovsko in industrijsko, podpiralo je nemško godbo, ustanavljalo dijaške dome, zavetišča, dajalo podpore, štipendije itd. Denar so nabirali tudi v Rajhu. Izdajali so razne letake, brošure, razglednice, koledarje v velikih nakladah. V teh spisih in knjigah, ki so bili namenjeni tudi mladini, so potvarjali resnico in navduševali bralce za svoje e d i n o z v e l i č a v n o n e m š t v o.

Ravno tako intenzivno je delovala »Südmarka«, ustanovljena leta 1889. samo za slovenske pokrajine. Ta pa je podpirala nemško kmetijstvo, obrtništvo in trgovstvo, dajala poce-

ni posojila, ustanavljala knjižnice, dijaške dome, nemške domove, dijaške kuhinje, sistematično naseljevala v nemških krajih nemške otroke, naseljevala nemške obrtnike, trgovce in kmete, skrbela, da so prišli iz šole izstopivši otroci k nemškim mojstrom, v nemške službe in nemške trgovine, ustanavljala nemške hranilnice in posojilnice ter prirejala slovenske tečaje za nemške uradnike. Izdajala je celo svoj »Wegweiser« vsako leto in priporočala nemške tvrdke na Spod. Štajerskem. Imela je svoje sirotinske naselbine in je pospeševala nemško turistiko. Od leta 1906. dalje je začela Südmarka sistematično kolonizirati nemške kmete iz Nemčije, večinoma protestante, ker so bili narodno bolj zanesljivi. Leta 1906. je kupila Südmarka prvo večje posestvo v Št. Ilju, veliko 200 oralov — takozvano Krumholčevo posestvo. Na to posestvo je naselila 3 nemške kmete z 26 osebami. To naseljevalno delo se je nadaljevalo po severozapadnem delu Slovenskih goric. Najbolj je naseljevala Südmarka švabske protestante z mnogimi otroci po Št. Iljski fari, pa tudi v sosednjih občinah, kakor v Cirknici, Dobrenju, Pesnici, Kaniži, Vrtičah, Spod. in Gor. Kungoti, Svečini in Št. Juriju ob Pesnici. V osmih letih je Südmarka naselila okoli 40 nemških protestantskih rodbin s 300 osebami. Od Slovencev se je odkupilo 1500 oralov zemlje. Samo za Št. Ilj so dali približno 1 milijon kron.

Naseljevali so tudi v marenberški okolici; samo da so tu naseljevali nemške Švabe iz Banata, okoli Št. Ilja pa večinoma Švabe iz Württenberškega. Najbolj je bil Nemcem trn v peti Št. Ilj, ker je bila ta občina edina slovenska od Spielfelda do Maribora, in je še tu bil slovenski živelj najmočnejši. Strniti so hoteli nemški Srednji Štajer z nemškim otokom Maribor. Preplačevali so posestva in dajali za oral neverjetne vsote. Slovenska posestva so bila žalibog jako zanemarjena in po večini zelo zadolžena. Nemarščina, zapravljivost in alkohol so tukajšnje Slovence uničili. V 70. letih, ko so začeli ustanavljati posojilnice, so najemali Slovenci visoka posojila, letine so bile pozneje slabe in niso mogli dolgov plačevati.

Vse ponemčevalno delo pa je vodil nemški narodni svet, »Volksrat«, ki je bil dolgo časa pod vodstvom ormoškega odvetnika dr. Delpina. Nemški narodni svet je bil država v dr-

žavi. Včasih bi še bila državna oblast rada kaj ukrenila Slovencev v prid, pa nemški narodni svet ni dovolil. Imel je tale načrt: 1. Nadzorovati kupovanje in prodajanje zemlje in poslopij, 2. nastavljati nemške uradnike, kadar je kakšna služba prazna; imel je vedno v razvidu imena vseh prosilcev in nasvetoval vedno najsposobnejšega; 3. zasledovati delovanje nasprotnikov; 4. podpirati nemške trgovce in obrtnike in vplivati na to, da Nemci najemajo samo nemške zdravnike, odvetnike in bilježnike; 5. preosnovati vsa društva v strogo narodnem duhu; 6. skušati pridobiti za narodno delo vse organizacije, somišljenike in zlasti imovite posestnike; 7. ustanavljati podružnice obrambnih društev, kjer jih ni, in podpirati že obstoječe; 8. skrbeti za to, da Nemci najemajo samo nemške posle obojega spola, nemške delavce in obrtnike; 9. posredovati pri sklepanju zakonov v narodnem smislu. To delo so izvrševali z železno vztrajnostjo. Njih geslo je bilo: »Arbeit, Arbeit ohne Ruh', Taschen auf und Fäuste zu!« — Pa tudi druga društva, celo inozemska, so delala za ponemčevanje Spod. Štajerskega. — Imeli so takozvano »Deutschösterreichische Beratungsstelle für Wohlfahrtspflege«, ki je delala posebno na socialnem in higijeničnem polju. Nemški vseučiliščniki so imeli svojo »Vereinigung der deutschen Hochschulverbände« za ponemčevanje Slovencev. Na Dunaju je bila osrednja pisarna za nemško osvojevalno delo v Avstriji. Nemška mesta v Rajhu in razna nemška društva pa so prevzela kumstvo nad slovenskimi pokrajinami, občinami in kraji, kateri so jim bili posebno pri srcu.

Ne pozabimo tiska! V svojih listih so nas Nemci strahovito zmerjali, obrekovali in napadali. Vsakega količkaj narodnega Slovenca so postavili ti listi na pranger, kazali za njim kakor na izvržek človeštva. Pisali so o Slovencih kot ljudožrcih, ki niso vredni imena človek. Najgrša lista sta bila v tem oziru »Marburger Zeitung« in »Deutsche Wacht«. Celo milega našega slovenskega jezika so se posluževali ter v grdi spačeni mešanici pisali svojega »Štajerca«, da so nam ubogo ljudstvo zapeljevali. »Štajerc« je pisal skoraj 15 let s satansko hinavščino. Za svoje grde namene ni mogel boljše pisati. Hvalil je nemško kulturo, priporočal gnili mir, opozarjal, da se imamo Nemcem

za vse zahvaliti ter da nam oni prinašajo denar in pravo kulturo.

Nemci so nas pravzaprav pripravili za nemško državo. To je bil cilj in namen vsega tega gibanja. Nemci so hoteli zgraditi most od Hamburga do Trsta. Mi smo jim pa bili najbolj na poti. To je bila javna skrivnost. Bilo je to delo nemškega Bismarcka. On je v 60. letih javno izjavil, da mora habsburška hiša v Budimpešto, nemške alpske dežele bi se pa naj priklopile Nemčiji. V ta namen je ustanovil Bismarck leta 1879. trozvezo. Italijani niso bili bogve kako zainteresirani za Trst, ker jim je bil Bismarck priskrbel kolonije v Afriki. Leta 1897., 26. septembra je rekel Wolf v državni zbornici na Dunaju, da je njih cilj Velenemčija. In Wastian je na nekem zborovanju tik pred vojno rekel: »Mi se ne čutimo v Avstriji več domačih, mi hrepenimo po drugi domovini, katero bomo tudi kmalu dobili«. In ves nemški tisk pred vojno je bil v službi te politike. Heinz Evers piše v knjigi »Die Besessenen«: »Mi moramo imeti Adrijo. Avstrija je oslarija, opičarstvo, ki blamira vsako pošteno karto. Nam pripadajo njene nemške dežele, in ker si ne moremo poti dati zapreti pred nosom, moramo tudi imeti slovanske drobtine, ki nam zapirajo Sredozemsko morje, Kranjsko in Istro. Vrag me vzami! Jaz vem, da dobimo uši v kožuh. Toda boljši kožuh z ušmi kakor zmrzniti brez njega«.

V nekaj letih bi bili izginili. Milijonska armada se je spravila na majhno krdelo. To je bil boj velikana Goljata proti ubogemu Davidu.

In kako smo se branili? Imeli smo svojo Ciril-Methodovo družbo, ki je hvalevredno delovala. Na Štajerskem je ta družba vzdrževala slovensko šolo na Muti ter podpirala povsod slovenski živelj. Imela je namen, ustanoviti še več šol, pa je prišla vojna. »Naša Straža« in pozneje »Slov. Straža« je bila ustanovljena v iste svrhe. »Branibor« v iste svrhe kakor nemška Südmarka. Najbolj smo moralno vzpodbujali ljudi v društvih in v tem oziru so bila naša »Bralna društva«, »Mladeniške in Dekliške zveze« velikega pomena; v kulturnem oziru je veliko koristila Mohorjeva družba; v nacionalnem oziru sta vzpodbujala »Sokol« in »Orel«.

Malo statistike:

Sobota je imela 1880. leta 701 Nemca, 114 Slovencev, leta 1900. 774 Nemcev in 12 Slovencev; Pragersko l. 1900. 185 Nemcev, Slovencev pa 186, l. 1910. 296 N. in 249 Slov.; Pekel pri Poljčanah l. 1900. 133 N., Slov. pa 591, l. 1910. 558 N. in 170 Slov. V Slov. Bistrici je napredoval slovenski živelj v 10 letih za 2 Slovenca, Nemcev pa je bilo 200 več. Studenci pri Mariboru: L. 1909. 1769 N., Slov. pa 544; l. 1910. Nemcev 2825, Slov. pa 663. Maribor mesto: Leta 1900. Nemcev 19.998, Slov. pa 4062; l. 1910. Nemcev 22.653, Slov. 3823.

L. 1850. so našeli na Štajerskem 642.194 Nemcev, Slovencev pa 363.750 (čez $\frac{1}{2}$ prebivalstva). L. 1880. Nemcev 794.841, Slovencev pa 388.419 (že pod $\frac{1}{2}$). Nemci so napredovali v 30. letih za 152.647, Slovenci pa le za 24.669. L. 1900. je bilo na Štajerskem 902.343 Nemcev, Slovencev pa 409.521. Nemci so napredovali v 20. letih za 107.502, Slovenci pa le za 21.112. V zadnjih 50. letih so se Nemci pomnožili na Štajerskem za 40%, Slovenci pa le za 12 $\frac{1}{2}$ %. Od l. 1900. do 1910. so Nemci napredovali od 68 $\frac{1}{2}$ % na 70 $\frac{1}{2}$ %, in vendar so bili Slovenci veliko bolj rodovitni kot Nemci. Mesta Maribor, Celje in Ptuj so od leta do leta kazala večje število Nemcev. To so bili ljudje iz slovenske okolice, ki so se v mestu takoj ponemčili. Dokaz temu, da niti 30% takozvanih Nemcev ni imelo svoje domovinske pravice v teh občinah, ampak zunaj v okolici. L. 1900. je v Mariboru imelo še sploh samo 2520 oseb domovinsko pravico. L. 1910. pa je kljub novi domovinski postavi bilo od 100 prebivalcev v Maribor pristojnih samo 72.

Od l. 1900. do 1910. so se Nemci na Štajerskem pomnožili za 80.909 (8.97%), Slovenci pa samo za 153 (0.04%). V arvežkem okraju so nazadovali Slovenci od l. 1900. do 1910. za 1%. Pod 10% so padli Slovenci v radgonskem okraju. V slovenskem delu Spod. Štaj. so prejšnja desetletja Nemci napredovali za 1%, v l. 1900. do 1910. pa za 2.64%, in sicer so napredovali v mariborskem okraju za 11.22%, v šoštanjskem za 6.46%, v slov. bistriškem za 4.65%, v konjiškem za 2.80%, v celjski okolici za 1.59%, v rogaškem za 1.36%, v ptujskem pa za 1.29%. V Šoštanju se je nemštvo v 10 letih pošesterilo, v Mariboru so

Nemci napredovali za 3%, v Ptujju za nekaj več kot za 1%. Samo v Celju so nazadovali Nemci za 8%.

In nikjer na vsem svetu ni bil merodajen pri ljudskem štetju občevalni jezik kakor v Avstriji. S tem so seveda še več dobili v svojo malho in delali goljufije. Narodni uslužbenec pri nemški tvrdki z mnogimi otroci se je moral vpisati z družino vred za Nemca, ker je bil njegov občevalni jezik v službi nemški. Statistični kongres v Petrogradu l. 1872. je določil materinski jezik pri ljudskem štetju za merodajen: »La langue maternelle ou langue parlee «.

V Avstriji pa so slabo razumeli francoščino, ali je pa niso hoteli razumeti. Vojna nam je strašno dosti hudega prinesla, a tudi mnogo dobrega: Osvobojenje. Tega strašnega pritiska pa le ne čutimo več; je le nekaj zlatega »zlata svoboda«. Mogoče bi mi, ki živimo v Slov. goricah, bili pod Avstrijo v gospodarskem oziru veliko na boljšem, pa delali bi z nami kakor s koroškimi Slovenci. K volku je prišel debel pes. Volk ga vpraša: »Tovariš, kako pa živiš, da si tako debel, jaz pa tako suh?« Pes odgovori: »Jaz služim človeku. Ta mi da dosti jesti.« Volk pravi: »Jaz bom šel s teboj in bom tudi človeku služil.« Ko sta šla potem skupaj na gospodarjev dom, je pogledal volk pasji vrat in videl, da je ves oguljen in skoraj brez dlake. Volk vpraša: »Zakaj pa imaš tako oguljen vrat?« Pes odgovori in pravi: »Čez dan me denejo na verigo in mi dajo ogrljak okoli vratú, in ta me čisto oguli. Ponoči pa sem prost.« Sedaj reče volk: »Z Bogom, tovariš! Rajši sem suh in lačen kot debel in suženj.« Mi obmejni Slovenci smo bolj čutili dobrote osvobojenja in znamo tudi bolj ceniti dobrote lastne domovine kot drugi Slovenci. Kje bi bili mi, če bi ne bilo Jugoslavije? Če na to mislimo, pozabimo na marsikatero težavo, ki jih imamo v naši Jugoslaviji. Smo le doma. Ljubo doma, kdor ga ima. Pomislimo vendar, kako je bilo prej in kako je sedaj. Ni vse tako, kakor bi moralo biti. Bog nam je vseeno pomagal.

Noben kraj na Spod. Štajerskem ni v narodnih bojih pred vojno toliko trpel kakor Št. Ilj v Slov. goricah. Na ta kraj so se vrgli Nemci s histerično besnostjo. Št. Ilj je točka na severozahodnem delu Slov. goric, župnija čisto ob nemški meji. Kraj je rodoviten, gričast, poln vinogradov in sadonosnikov.

Če pogledamo na narodopisni zemljevid, se kar vidi, da je ta kraj z okolico med slovensko-nemško mejo in Maribor zabit kot klin. Narodne boje Št. Ilja hočemo čisto na kratko popisati, ker so ti boji tipični za ves boj na Spod. Štajerskem.

V 80. letih so živeli Slovenci in Nemci v patrijarhaličnem razmerju. Kake posebno narodne zavesti ni bilo. Po ogromni večini je bil Št. Ilj slovenski. Začel je narodni boj neki priseljenc Egon pl. Pistor po imenu. Začel je agitirati za nemštvo, si pripravljaj tla, da bi postal župan ter l. 1889. po posredovanju šulferajna postavil nemško šolo. Od tega časa se je začel hud narodni boj v Št. Ilju. Že dalj časa je ponemčevala del župnije (od l. 1886.) nemška šulferajnska šola v Sladkem vrhu. L. 1886. je prišla šentiljska občina v nemške roke. Županoval je zloglasni Pistor, ki se je vedno in vedno vmešaval tudi v cerkvene razmere in zahteval več nemških pridig. Slovenci so se pa dobro držali. Vse druge občine so ostale v narodnih rokah. L. 1897. so hoteli Nemci tudi slovensko-nemško šolo spojiti s šulferajnsko in šolstvo v Št. Ilju čisto ponemčiti. Prišlo je do ljudskega glasovanja, in ogromna večina se je odločila za slovensko šolo. Ponemčevanje pa ni tako hitro napredovalo, kot so si želeli nemški krogi. Nemška šola je imela malo otrok in ni veliko vplivala na ponemčevanje. Že v 90. letih so začeli Nemci od Slovencev kupovati posestva. Te Nemce so naseljevali deloma iz Rajha, deloma iz Nem. Avstrije. Pa ti so se jim velikokrat izneverili, niso razumeli narodnih bojev, niso hoteli nasprotovati domačinom in z njimi živeti v sovraštvu. Domači slovenski duhovniki so tudi imeli večji vpliv nad njimi, ker so oni bili katoličani. Tako se je zgodilo, da je šentiljska občina prišla zopet v slovenske roke. To je südmarkovce silno razjarilo in vrgli so se z vso besnostjo na Št. Ilj. Grozovito strast, ponemčiti Št. Ilj, je kazal osobito neki Fraiss. On je največ delal za ponemčevanje Št. Ilja in si je stavil kot življensko nalogo, uničiti slovenski narodni živelj. Nemci so začeli sistematično nakupovati slovenska, pa tudi nemška posestva in naseljevati skoraj izključno protestantske Švabe iz Virtsberškega. Zakaj so prodajali domačini svoje domove? Že prej sem omenil vzroke: zanemarjena in zadolžena so bila njih posestva deloma vsled prejšnjih slabih letin. Südmarkovci so delali z

zvijačo in z velikanskim terorjem Mariborska »Straža« je poročala, da so 21. julija 1910. priseljeni Nemci v Št. Ilju nad slovenskimi domačini-sosedi kričali: »Posestva ali smrt!« Silili so naše, da so jim prodali posestvo. Če ga jim niso hoteli prodati, so bili brutalni. Slovenci si niso bili življenja varni. Posestva so preplačevali, jih kupovali po posredovalcih, slovenskih judežih, domačine podkupovali jih vpiljanili itd. Südmarka je dala za oral 800—2400 K. V l. 1907. je kupila samo v Št. Ilju 200 oralov, v l. 1908. 600 oralov. Od posestnika Brusa so kupili nekdanje Repnikovo posestvo za 43.000 K: dali so mu 6000 kron dobička in še povrh ves inventar. Ko je začel enkrat kamen teči, ga ni bilo več mogoče ustaviti. Pri tem so delali propagando za luteranstvo po geslu »Deutsch sein heisst lutherisch sein«. Nihče ni dobil posestva ali kake ugodnosti če ni bil protestant. Delali so za odpad od vere, delali na to, da so ljudje sklepali mešane zakone itd. V Št. Ilju so se borili Slovenci takrat za vsak košček zemlje, takorekoč za vsako dušo. Südmarka je kupila v Št. Ilju njivo, in na to njivo se je vpisalo nad 15 posestnikov-volilcev. Iz vse Nem. Avstrije smo imeli volilce, Wastian, Wellenhof, Derschatta itd. so imeli pri nas volilno pravico v 3. razredu. Imeli so celo vrsto nemških častnih občanov, ki so volili v 3. razredu. Nadalje je Südmarka naseljevala v Št. Ilju bogate penzioniste, ki so večinoma volili v 1. razredu, da bi dobili občino v roke. Dr. Pfandler je izjavil v »Statistische Monatschrift« l. 1906., da nameravajo Nemci spojiti nemško jezikovno ozemlje na Štajerskem z mariborskim nemškim otokom, in to ob južni železnici od Spielfelda do Drave. Št. Ilj jim dela največje težave, a kmalu bo šlo, od Mure do Drave bo črnorumen pas kmalu gotov.

Ker so bili pri Südmarki tudi nemški katoličani in so to društvo podpirali, je v letih 1909.—1910. razkril v nemških listih protestantsko propagando Südmarke šentiljski župnik Vračko. Pisal je, da Südmarka toliko ne germanizira, ampak da protestantizira. Vprašal je javno nemške katoličane, kako morejo podpirati tako društvo, kako se vjema to z njihovo vestjo. In res, katoličani so se večinoma ločili od Südmarke. Radi teh odkritij od Südmarke je vodstvo tožilo list »Linzer Volksblatt«. Südmarka se je čutila v 2 točkah užaljeno. Članki »Linzer

Voiksblatta« so dolžili Südmarko. 1. da protestantizira in da 2. strašno razsipava denar. Prišlo je do porotne razprave. Malo dni pred obravnavo je bil v Št. Ilju tajnik gornjeavstrijskega katoliškega političnega društva. Na licu mesta se je prepričal o nečednem delovanju Südmarke. Statistično se mu je dokazalo, kako Südmarka razsipava denar in kako dela za luteranstvo. S tem materijalom je prišel zastopnik »Linzer Volksblatta« pred poroto. Še pred začetkom obravnave je odstopil zastopnik Südmarke od tožbe. Ta proces je vzbudil v avstrijski javnosti veliko senzacijo. Statistični materijal o delovanju Südmarke so priobčili takrat skoraj vsi večji nemški avstrijski listi. Posledica je bila, da so zavedni katoličani večinoma odstopili od Südmarke in ustanovili svoje društvo »Ostmark«. L. 1911. je bil občni zbor Südmarke v Celju. Najhujša propagatorja protestantizma, Fraiss in Udo, sta zletela iz odbora. Sklenilo se je tudi, da se za nekaj časa ustavi v vsaj večji meri naseljevalno delo v Št. Ilju. Fraiss pa je ustanovil svojo »Heimstatt« in svojo banko izključno samo za ponemčevanje in poluteranjenje Št. Ilja in njegove okolice.

Prišla pa je vojna in most do Trsta, ki so ga gradili Nemci z občudovanja vredno vnemo, ki bi zaslužila lepše cilje, se je z velikanskim hruščem porušil.

Leta 1908. je zborovala Ciril-Methodova družba v Ptujju. Ljudje, o katerih piše Plachky v svoji knjigi, da so nam prinašali veliko kulturo, so slovenske udeležence dejansko napadli. »Še-le, ko so bili Slovenci strahovito tepeni, smo imeli Nemci mir,« se je pohvalil dr. Plachky v svojem spisu o surovem napadu nemške druhali. Da, nasilje, to je bil njih kulturni evangelij. Ko so pa v Ljubljani Slovenci radi Ptujja nedolžno demonstriali, je nemško vojaštvo streljalo v množico, pobilo Lundra in Adamiča in mnogo ljudi ranilo.

Najlepše označuje dr. Plachky razmerje med Nemci in Slovenci: »Nemci so bili voditelji, gospodje in obvladovalci, Slovenci pa suženjski kmetje in hlapci!« Temu primerno so Slovenci tudi ravnali.

Tako obupen je bil tedaj položaj Slovencev ob pričetku svetovne vojne. Priseljeno nemško uradništvo, šola in kapital, vse to je izvajalo strašen pritisk, Slovenci so se junaško bra-

nil. na deželi tudi zmagovali in ohranili grudo čisto nemčurstva, a v mestih in industrijskih krajih se je umetno plodilo nemčurstvo in počasi izjedalo kremenitost Slovencev. Toda, kako umetno in nasilno je bilo vse, kar so imenovali Nemci »nemško deželico«, se vidi iz končnega uspeha te ponemčevalne gonje. Kajti ko je ob prevratu razpel jugoslovanski zmagoviti orel svoja krila nad Slovenijo, so se zalege potujčevanja razbegnile, da je ostalo z nemčurji vred le 50.000 Nemcev med 1.500.000 Slovenci. Tako so ostali za večno v granit zgodovine vklesani — kakor gori opisano — nemški spomeniki sramote!»

Pravica in resnica.

Teh 50.000 »Nemcev«, ki jih je zalotila prevratna doba v jeseni 1918 v Sloveniji in ki so tukaj še ostali, ni zadela ona usoda, ki so si jo zaslužili po načelu »zob za zob«. Naravna posledica najpoprej je bila ta, da so izgubili vladu in vsako politično moč in političen vpliv, kajti narod sam, doslej tlaččen in zatiran, je prišel na površje.

Ko se je vzela Nemcu zaposlitev, je moral oditi, odkoder je prišel. Izpraznili so se uradi, izselile se cele nemške rodbine, izpraznile so se šole, zavedli so se zaslepljenci — in nemške okuženosti je bilo konec. Nemško uradništvo in učiteljstvo se je bežno in z zaničevanjem do nove države »Hammeldiebov« in »Königsmörderjev« vsulo iz države; ako bi tudi morda enega ali drugega rabili, ti ljudje niso hoteli ostati v »taki« državi in so imeli tudi slabo vest. Drugi so prodali trgovine, podjetja, hiše, dvignili hranilne vloge in hiteli proč. Mnogi so nato vsled padca avstrijske krone izgubili vse svoje premoženje. Nihče jih ni izganjal ali jim odpovedal služb. Vedeli so pa sami, da v narodni državi ni bilo več mesta za ponemčevalce, ki večinoma niso znali jezika. Njih mesta je zasedel slovenski uradnik, trgovec, posestnik, zlasti, ko se je priselilo mnogo Slovencev iz Primorja.

Dosledni načelu, da le narodna vzgoja nudi človeku dostojno izobrazbo, smo podrli ponemčevalnice, nemške šole, ki so tako ostale prazne Nemcev, saj so jih že prej po večini obiskovali slovenski otroci.

Tudi druge raznarodovalne naprave so se odpravile. Tako nemški Schulverein, ki je slovensko dečo vzgajal za Nemce; nemška Südmarka, ki je naseljevala Nemce iz Rajha na slovensko posest; trdnjava, simbol in zbirališče nemštva, Celjski dom; razna kazinska društva, zgodovinska legla vseh nakan zoper nas; nemške planinske kočice, kot pravcato nacionalno izzivanje v morju slovenstva in zbirališče najbolj zagrizenih Nemcev. Vse to je padlo, **vse na pravno neoporečen način**. Jasno je, da suverena narodna država takih naprav ni mogla dalj trpeti, ker so nasprotovale njenemu bistvu in žalile narodno čast in ponos.

Vse to je bil naraven proces ozdravljenja.

A mi pri vsem tem nismo zatrli onega, kar je nemškega v resnici ostalo in mu nismo vzeli možnosti razvoja in obstoja. Nismo postopali po vzgledu Italije, ki se šopiri s tisočletno kulturo, da bi vzeli Nemcem njih politične pravice, zatrli šole, časopise, samoupravo, spreminjali jim imena, požigali domove, metali jih v ječe, pošiljali v prognanstvo itd., dasi bi to bilo pri nas prej razumljivo kot pa pri Lahih. Kajti mi smo v Italiji strnjeno naseljeni, dasi so tu Nemci manjšina in nismo Italiji nikoli storili zlega, dasi so nas Nemci od nekdaj zatirali. Kot pravi kulturni narod smo Nemcem dali in jim dajemo, kar jim gre, in še več.

Vzdržujemo v Mariboru za 60 nemških dečkov in 61 deklic 3 deške in 3 dekliške paralelke. Ob določenem številu učencev dobe Nemci svoj poseben razred. Nemci imajo popolno zborovalno svobodo in pravico do društev. Imajo prosvetna, pevska in športna društva. Nemci imajo svojo politično stranko, imajo zastopstva v občinah, pred uradi, zlasti na sodiščih se nemški zaslišavajo. Gospodarsko se lahko razvijejo neomejeno in prosto konkurirajo. Poznali bi radi na svetu državo, ki bi tako malenkostno narodno manjšino — 50.000 oseb — in še raztreseno po obširnem ozemlju, tako obisipavalo z dobrotami in ugodnostmi! To je mogoče le pri ponižnih in skromnih Slovencih.

Nemci sami našemu avtohtonemu narodu na Koroškem ne dajo niti enega razreda!

Poznali bi pa tudi radi narodno manjšino, ki bi na ta način izkazovala svoje priznanje in hvaležnost do večinskega naroda, kakor naši Nemci! Priznajo nam pač naši prijatelji v Nemčiji, ki nimajo razumevanja in priznanja za osebno dobičkovno borbo tukajšnjih magnatov zoper Slovence, da postopamo mi ž njimi bolje, kakor bi bili dolžni postopati z manjšino. Naši Nemci sami pa so organizirali pravcato vojno zoper nas, vojno neresnic in zavijanj. Dr. Morocutti in dr. Plachky, ki v nemški javnosti vodita besedo za naše Nemce, trdita, da smo mi nemški narod oropali za čez 100 osnovnih šol, 7 srednjih šol, 5 gimnazij in 2 realki, 3 nemška učiteljišča in več cvetočih nemških meščanskih in obrtnih šol! Sloveniziranje tega šolstva imenujeta naravnost rop in napad na nemško posest! Vsakdo, ki to čita, naj sam presodi, če ni taka zahteva le sistematična gonja zoper našo državo, borba te peščice nekdanjih zaslužnjevalcev za svojo gospodarsko in socialno oblast. **Saj vendar 50.000 ljudi toliko šol ne potrebuje in nima nikoga poslati vanje, ko so že v prejšnji dobi obiskovali te šole večinoma slovenski otroci!** Saj te šole niso bile šole nemške narodne manjšine! Niso bile nemški manjšini potrebni studenci narodne kulture in izobrazbe, niso bile v nobenem razmerju s številom Nemcev, temveč so bile ponemčevalnice za odtujevanje nedolžne slovenske mladine svojemu narodu, ki je bil prisiljen, pošiljati jih v te šole, ako jim je hotel nuditi višjo kulturo, ker država Slovincem takih šol ni dovoljevala. Peščici nemškega naroda bi pred vojno zadostovalo par osnovnih šol za vso Slovenijo. Toda avstrijska vlada je hotela smotreno ponemčevati, zato je dala tej peščici 10 srednjih šol, domačemu narodu pa nobene! Ali ni naravnost blazno, ako zahteva sedaj Morocutti vrnitev teh šol, sedaj, ko se je število Nemcev po prevratu še bolj skrčilo? Saj bi po njegovem imeli Slovenci edino le v Celju nižjo gimnazijo, vse drugo pa bi bilo nemško! Ali ni to demagogija? Ali ni blazno misliti, da bi naj narodna država še vnaprej vzdrževala te nemške šole-ponemčevalnice? . . .

Iz tega se jasno vidi, da besednikov nemške manjšine ne vodi skrb za njihovo manjšino, temveč za gmotni interes posameznih vrhov v tej manjšini. Iz tega se tudi vidi, da je treba

Slovincem še marsikaj podreti, kar je nemškega. To je predvsem hegemonistični duh, ki še veje po naših razboritih Nemcih, ki se ne morejo in nočejo vživeti v dejstvo, da nam niso več gosposki narod, da smo jim enakopravni in ki še vedno žele nazaj tistih sramotnih časov, ko so zidali svoje zgodovinske spomenike sramote!

Zakaj pri zdravi pameti, prosti zaslepljenega in zagrizenega šovinizma, ni mogoče razumeti početja naših manjšinskih politikov. Dr. Morocutti in dr. Graßl primerjata Nemce v Sloveniji z zatiranimi Nemci v Juž. Tirolski, nas Slovence pa z Lahi, češ, da delajo sedaj Lahi z Nemci in Slovenci tako, kakor smo mi delali z Nemci po prevratu in da smo mi bili celo nad Italijani, njih učitelji in mojstri v zatiranju narodnih manjšin! Tako pišeta v inozemstvu uradni zdravnik in narodni poslanec SHS! . . .

Vse prispodobe južnoštajerskih Nemcev s primorskimi Slovenci so nemogoče. Primorski Slovenci niso bili nikoli manjšina, marveč so že stoletja strnjeni zapadni del celotnega slovenskega naroda brez tuje primesi, prav tako, kakor so južnotirolski Nemci južni del celotnega nemškega naroda. **Oboji so postali narodna manjšina šele v novi državi**, kateri so bili proti svoji volji priključeni.

Nemci v Sloveniji pa so bili vedno manjšina in so danes toliko bolj neznatna manjšina, odkar je skoraj vse, kar je bilo res pravega nemštva, odšlo in odkar nimajo za seboj državne avtoritete in nemškega centralizma. Kak primer je tedaj mogoč med Slovenci v Italiji in med Nemci v Sloveniji? . . .

Dr. Graßl govori v graški Tagesposti, da se vidi, kako mi zatiramo Nemce iz tega, da jih je danes komaj 39.000, dočim jih je bilo prej 106.000. Toda Tagesposta je bila vedno nacionalen organ tukajšnjih Nemcev, izhaja blizu naše meje in dobro ve, kako so se tisoči in tisoči Nemcev razbežali o prevratu, kako so nemčurji spoznali svojo slepoto in kako se je narodnostno število izpremenilo, ko se ni več štel ljudi po občevalnem jeziku! Ako sedaj drugače piše, je to le en člen več v organizirani borbi zoper našo državo!

V tej borbi pomaga tudi ton in način pisave. Dr. Plachiky v svojem spisu nima lepe besede za one, ki so s požrtvovalnim

delom in tveganjem vsega zavarovali sodenja država mejo na Štajerskem. Drugi pišejo o Slovencih, da jih vodi bolno sleno, brezumno sovraštvo in veselje nad maščevanjem; o slov voditeljih, da so uničevalci nemškega kulturnega dela in nimajo nobenega stika z ljudstvom, da postopajo brezpravno in nesramno, da so brez kulturne smeri in nevedni; javne delavce zasmehujejo z načinom pisave njihovih imen, poklicov in označb. Govore o ropu, nasilju itd. To vse v namenu da dosežejo učinek.

Ali to še ni vse.

Najhuje je to, da si je drznil dr. Morocutti trditi po vsem tem, kar se je zgodilo med nami in Nemci in pri vsem tem kar imajo oni sedaj pri nas, **da je naša politika izgubila vso npravnostno pravico na uspešno zaščito našega naroda v Italiji!** To se pravi, **da mi tako divjamo nad Nemci, da nimamo kaj očitati Italiji, ko ugonablja Slovence.** Za samo to besedo je dr. Morocutti postal nevreden biti v jugoslovanski javni službi!

Ali bi ne imeli Slovenci preje pravice v tonu dr. Morocuttija vprašati, ali imajo Nemci v Južnem Tirolskem pravico protestirati pred svetom zoper laška nasilja, ko jih Lah tepe z istim, s čimer so Nemci prej topli avstrijske narode? Mi tega ne rečemo, ker smo preveč kulturni, mi Nemce na Juž Tirolskem pomilujemo, mi sočustvujemo z njimi in želimo, da bi kdaj skupno vrnili Lahu zlo za zlo! Ali eno smemo reči z besedami dr. Morocuttija: **da so oni ljudje, ki so nas zatirali v slovenskih krajih in ki sedaj sami ali po svojih učencih vodijo organizirano borbo zoper nas, izgubili vsako pravico, pred mednarodno moralo klicati naš narod na odgovor!** To so poleg splošno znanih imen nemških voditeljev zlasti tudi dr. Morocutti, dr. Graßl, dr. Plachky in dr. Mühleisen!

Na organizirano borbo zoper nas kaže tudi dejstvo, da so ta krik zagnali med Nemci šele sedaj, ko smo se začeli približevati Nemčiji. Dr. Morocutti pravi, da v onih dneh zmede in važnejših vprašanj po prevratu ni bilo mogoče, spraviti pred svet strahovitega zatiranja Nemcev po Slovencih. Kako klavern izgovor! Ako so se Nemci januarja 1919 tako znali postaviti v Mariboru, ko je prišel ameriški polkovnik Milles, da so se hipoma zbrali baje do 10.000 glav in skušali z na-

skokom zavzeti Maribor; ako so se znali za mirovno konferenco tako zagnati in zastaviti toliko vpliva, da so rešili Radgono in Špilje; ako so znali doseči plebiscit na Koroškem, organizirati tolpe zoper slovensko zasedbo in rešiti Koroško; — potem bi bili prav tako in kljub vsemu našli sredstva, s katerimi bi razkričali »uničenje tisočletnega nemškega kulturnega dela in poteptanje turodnega nemštva«, kar jim gotovo ni bilo manj vredno kot Maribor, Radgona in Koroška! Lahki, ki so, kakor izdaja Plachky v svoji knjigi. Nemcem tedaj tako pomagali, bi jim gotovo tudi šli na roko pri reševanju nemške posesti na Spodnjem Štajerskem. Toda Nemcem ni šlo za njih dvomljive kulturne dobrine, ker so vedeli, da ne bi mogli z nikako moralno upravičenostjo braniti svoje nasilne posesti!

Šele sedaj po desetih letih jih boli to, česar niso čutili doslej! To pa zato, ker so zavohali, da je sedaj goden čas, v katerem bi mogli po drugi poti do starega cilja, do moči in gospodarskih virov. Danes približujejo skupni interesi veliko nemško državo in našo. Vse one simpatije, ki jih goji nemška javnost do nas, imamo mi do Nemčije. Na to gorko razmerje bi se rada ta peščica nemških gospodarskih ljudi naslonila in oživila »stare pravice«: pripraviti veliko nemško državo do tega, da bi se v nastajajoče zveze vrinil pridržek »für das deutsche Ländchen Slowenien«! Zato baš šele v zadnjem času pospešujejo gonjo, trdeč, da je bivša Spodnja Štajerska nemška, da so mesta Maribor, Celje in Ptuj njihova, da smo iztrebili nemštvo in da po vzoru Juž. Tirola ke zatiramo njih šole! Slabo uslugo store do krvi od Lahov teptanim Nemcem na Tirolskem, ako jih primerjajo s seboj! Toda njim, ostankom brodolomne gospodarske ekspanzije, je sveto vse, njim ni za drugo kot za oblast, ki ustvarja bogastvo!

Poznamo vzrok nemškega krika, poznamo način te gonje in ga znamo ocenjevati, z nami pa ves naš narod. Mi ločimo veliko kulturo nemštva, veliko Nemčijo od žalostnih ostankov mešanice naseljencev in domačih potujčencev, gospodarskih zaslužnjevalcev, borečih se radi profita za moč nad našimi dušami! Iz njihove gonje bo spoznala naša mladina in spoznal slednji naš človek iz naroda, kako kvarno je nuditi onim, ki se imenujejo »Nemce v Sloveniji« marsikaj, kar jim dajemo v za-
vesti, da vršimo kulturo!
